

[Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.newtime.lviv.ua/index.php/newtime-suspilstvo/3034-2017-05-15-08-04-53>.

19. Obywatele Ukrainy pracujący w Polsce – raport z badania Badanie zrealizowane w 2015 r. / Iza Chmielewska, Grzegorz Dobroczyk, Jan Puzynkiewicz. – Warszawa: Departament Statystyki NBP, 2016 r. – 33 s.
20. Savitskiy Yu. Vidnosini Ukraini i Polshchi u 2016 r. Turbulentnist bez vidchutnoi shkodi? / Yu. Savitskiy // Radio Svoboda. – [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <https://www.radiosvoboda.org/a/28204388.html>.

*Ковач Леся*

#### УКРАИНСКО-ПОЛЬСКИЕ ОТНОШЕНИЯ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННЫХ ВЫЗОВОВ

*Исследованы основные этапы развития украинско-польских межгосударственных отношений. Проанализированы проблемные вопросы двустороннего сотрудничества и намечены возможные пути их решения. Определено место и роль Польши в реализации политики безопасности и евроинтеграции Украины. Установлено, что наиболее деструктивной в отношениях Украины и Польши была мифологизация трагических страниц украинско-польской истории периода начала и середины XX века. В связи с этим, указано на необходимость выработать согласованную и научно обоснованную позицию по наиболее конфликтным вопросам общего исторического прошлого украинского и польского народов. Констатируется, что с падением уровня жизни населения в Украине, вызванных войной, украинцы начали массово выезжать за границу в поисках работы, в том числе и в Польшу. Количественное увеличение украинцев привело к росту влияния праворадикальных сил и уменьшению толерантности в польском обществе. Отмечено, что конструктивное сотрудничество украинцев и поляков в различных сферах двустороннего взаимодействия является важным условием устранения с политической практики конфронтационных моментов и способно усилить субъектность Украины и Польши на международной арене.*

**Ключевые слова:** Украина, Польша, украинско-польские отношения, историческая политика, евроинтеграция, межгосударственные отношения.

*Kovach Lesia*

#### UKRAINIAN-POLISH RELATIONS IN CONDITIONS OF MODERN CHALLENGES

*The main stages of development of Ukrainian-Polish inter-state relations are investigated. The problem issues of bilateral cooperation are analyzed and possible ways of their solution are outlined. The place and role of Poland in implementing the security policy and European integration of Ukraine are determined. It was established that the most destructive in the relations between Ukraine and Poland was the mythologization of the tragic pages of the Ukrainian-Polish history of the period of the beginning and the middle of the twentieth century. In this regard, it is indicated the necessity to work out a coherent and scientifically grounded position on the most conflict-related issues of the common historical past of the Ukrainian and Polish peoples. It was stated that with the decline in the living standards of the population in Ukraine caused by the war, Ukrainians began to travel abroad massively in search of work, including Poland. A quantitative increase in Ukrainians has led to an increase in the influence of right-wing radical forces and a reduction in tolerance in Polish society. It is stressed that constructive cooperation between Ukrainians and Poles in different spheres of bilateral cooperation is an important condition for eliminating from the political practice of confrontational moments and capable of strengthening the subjectivity of Ukraine and Poland in the international arena.*

**Keywords:** Ukraine, Poland, Ukrainian-Polish relations, historical policy, eurointegration, interstate relations.

*Одержано 01.06.2017*

УДК 342.827.1(477)«1990/1995»

*Коцур Віталій  
(Київ)*

#### УКРАЇНА В УМОВАХ ЕТНОПОЛІТИЧНИХ ВПЛИВІВ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ 1990-Х РОКІВ: ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ, ПОШУК ШЛЯХІВ РОЗВ'ЯЗАННЯ

*Досліджено особливості громадсько-політичної діяльності національних меншин на теренах України першої половини 1990-х рр. Виявлено проблеми, тенденції політики Української держави щодо національних меншин. Показано особливості зовнішньополітичних впливів на етнонаціональну політику України. Робиться спроба пошуку шляхів розв'язання міжетнічних протиріч.*

**Ключові слова:** Україна, національні меншини, політизація, депортація, повернення, реабілітація, етнополітика, влада, дипломатія.

Ще до здобуття Україною незалежності політична поведінка змінювалася, ставала підпорядкованою українським інтересам й зумовленою національною ідеологією. Протистояння владі в діях та життєвих сценаріях здебільшого набувало форм культурної, моральної або мовної опозиції режиму [1]. Питання реалізації прав національних меншин чітко окреслювалися в чисельних публікаціях представників різних національно-культурних товариств та організацій, безпосередніх учасників демократичних суспільно-політичних процесів кінця 1980-х – початку 1990-х рр.

Історіографія досліджуваної проблеми умовно поділяється на декілька тематичних груп літератури, яка відображає різні аспекти задекларованої тематики.

Політичні права національних меншин України, ідеологізацію і політизацію «етнічного питання» в період державотворення відображують праці Л. Польового, В. Шевчука, М. Тараненка та ін. Аналізу трансформації посттоталітарного суспільства на теренах України і особливостям взаємодії державних органів і організацій національних меншин присвячені публікації С. Кульчицького, О. Валевського, С. Яницької, І. Гаха та ін.

Окремі аспекти етнополітичних процесів в Україні в рамках аналізу питання «політичного русинства» висвітлювалися в дослідженнях Є. Жупана, Н. Кічери, О. Ляшенка, О. Майбороди, М. Панчука та ін. Комплексний аналіз політичного русинства проведено в колективній монографії «Закарпаття в етнополітичному вимірі» (2008 р.), де автори проводять думку про те, що дії представників політичного русинства спрямовувалися на створення поясу нестабільності на території України в інтересах Російської Федерації.

Деякі аспекти залучення національних меншин до політичної діяльності проаналізовані в публікаціях А. Демартино, Б. Бабіна, О. Калакури, О. Ляшенка. Зокрема, О. Ляшенко, аналізуючи перебіг парламентських виборів 1994 та 1998 рр., визначив низку причин, які зумовили незначне представлення кримських татар у ВР України та ВР Автономної Республіки Крим.

Етнонаціональна політика в Україні потребує поглибленого аналізу наукового доробку вітчизняних і зарубіжних політологів, істориків, соціологів, представників експертного середовища, аналітиків.

Задекларовану проблематику слід розглянути під кутом зору інтеграції українського законодавства в європейський міжнародний правовий простір, як важливий чинник українського духовно-інтелектуального життя.

Після здобуття Україною незалежності сфера міжнаціональних відносин перейшла під контроль держави. На центральному, регіональному та місцевому рівнях було сформовано політичні інститути та нормативно-правову базу покликаних регулювати питання, насамперед у сфері національних відносин та забезпечення прав національних меншин [2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9]. Потреба у виваженому регулюванні міжнаціональної сфери існувала й тому, що передбачала встановлення та закріплення на міждержавному рівні двосторонніх зовнішньополітичних відносин, покликаних врегулювати спірні й потенційно конфліктні питання.

З цією метою було утворено Комітет у справах національностей при Кабінеті Міністрів України (КМУ), який мав завдання проводити єдину державну політику у сфері міжнаціональних відносин. Окрім того, комітет зобов'язаний був встановлювати міжнародні зв'язки з державними органами, громадськими культурними, національними та іншими центрами й організаціями та сприяти розширенню зв'язків громадян України з представниками своєї національності, які проживають за межами України [10; 11]. Вже у перші роки незалежності між Україною та її державами-сусідами було підписано низку двосторонніх договорів, які стосувалися національних меншин [12].

З метою розв'язання проблем народів, що повертаються з місць депортації, при Комітеті у справах національностей при КМУ було утворено Фонд депортованих народів України із зональними відділеннями в Криму, Донецькій, Одеській, Львівській, Закарпатській областях [13; 14] Фонд розвитку культур національних меншин України [15; 16] та ін. Також було налагоджено співпрацю з іноземними урядовими делегаціями на чолі з високопосадовцями для вивчення питань, пов'язаних з поверненням в Україну депортованих німців [17; 18; 19].

Поступово удосконалювалася практика координації діяльності органів державної виконавчої влади, місцевого і регіонального самоврядування з питань створення умов для задоволення духовних потреб національних меншин, відродження, збереження і розвитку в Україні національних мов, культур, традицій [20].

Водночас, користуючись нерішучістю управлінських структур та економічною кризою, антиукраїнські сили цілеспрямовано намагалися розпалювати в Україні міжнаціональну ворожнечу за допомогою як внутрішніх, так і зовнішніх центрів впливу. Внаслідок таких дій в Україні утворилися три великі зони міжнаціональної напруги: в Криму, на Закарпатті та окремих областях південно-східної України. У цих регіонах помітно зросли шовіністичні прояви, особливо серед носіїв великодержавного шовінізму, антисемітизму та українофобії. Значно активізувалися проімперські шовіністичні сили на півдні і сході. Це зокрема РРК – Республіканський Рух Криму, осередки донського козацтва, товариства «новоросів» [21; 22; 23].

Значно підсилили антиукраїнський рух і провідні російські національно-культурні товариства. Наприклад, на I Всеукраїнській конференції керівників національно-культурних товариств «Національно-культурні товариства в розбудові Української держави», яка проходила 20-21 лютого 1993 р. в м. Києві, акцентувалася увага на неіснуючій в Україні проблемі російськомовного населення. В результаті було запропоновано текст звернення до ВРУ про надання російській мові статусу другої державної мови [24]. Паралельно нав'язувалася ідея федералізації України.

У цей час на Закарпатті з'являється низка партій з сепаратистськими настроями, а також Товариство підкарпатських русинів, угорської культури тощо. За ініціативою Товариства підкарпатських русинів було створено Лігу національностей Закарпаття, яка за задумом її засновників мала об'єднати національні меншини області і протиставити їх корінному українському населенню. 10 липня 1992 р. Товариство підкарпатських русинів погрозувало розпочати загальнообласний політичний страйк у разі, якщо парламент України та її Президент не виконають їх вимоги, зокрема: узаконити підкарпатських русинів як націю і відновити в Закарпатській області статус автономної республіки Підкарпатська Русь з подальшим проведенням референдуму, який визначить, чи буде русинська республіка самостійною державою, а якщо автономною, то у складі якої країни – України, Угорщини чи Чехословаччини.

Дії численних Закарпатських сепаратистів активно підтримувала газета «Підкарпатська Русь» і газета «Республіка». Окрім того, товариство угорської культури Закарпаття в своїй антиукраїнській роботі активно використовувало місцеві церковні структури угорського населення [25].

Реакцією на антиукраїнську діяльність русинів була підготовка Комітетом у справах національностей пропозицій щодо концепції русинства у Закарпатті, країнах Східної і Центральної Європи. Разом із обласною держадміністрацією Чернівецької області було визначено заходи з нейтралізації прорумунських настроїв, зокрема серед частини лідерів місцевих осередків Товариства румунської культури ім. М. Емінеску [26].

Пізніше при Комітеті розпочала діяти наукова рада, в складі якої було утворено проблемні групи з різних аспектів міжнаціональних і міжконфесійних відносин. На них було покладено завдання аналізу національної політики та різних конфліктних ситуацій [27]. При цьому з нею активно співпрацювала Рада представників громадських об'єднань національних меншин України [28]. Проте реакція офіційного Києва на сепаратистську та антиукраїнську діяльність окремих національно-культурних товариств і організацій була малоефективною.

Так, у звіті комітету від 21 січня 1993 р. «Про стан і перспективи розв'язання проблем національних меншин» зазначено, що «з боку шовіністичних проімперських сил посилюються спроби збурити міжнаціональну обстановку шляхом нагнітання істерії щодо «примусової українізації», протиставлення південно-східного регіону республіки західному за мовною ознакою та історичним минулим, розпалювання сепаратистських настроїв. У Республіці Крим та інших областях різними організаціями проводилися ідеї оборони національних прав, що призводило до розмежування населення за національною ознакою, створювало небезпечні передумови для порушення міжнаціонального миру. З боку окремих товариств були навіть

спроби диктату, вимог від держави вигідних для себе політичних та етносоціальних прав, участі у розподілі влади» тощо [29].

У зв'язку з цим, Комітетом у справах національностей при КМУ було посилено роботу по вирішенню назрілих питань державної національної політики: розроблено проект концепції розвитку національних культур України; положення та плани проведення Всеукраїнського фестивалю народної творчості національних меншин «Всі ми діти твої, Україно»; підготовлено проекти угод між Україною та Естонією, Казахстаном, Киргизстаном, Туркменістаном, Узбекистаном про принципи співробітництва по забезпеченню прав національних меншин та з питань, пов'язаних з відновленням прав депортованих осіб, національних меншин і народів. Керівництво Комітету брало активну участь у переговорах державних делегацій України в РФ та Молдові [30]. Було підготовлено проекти Угод про принципи співробітництва між Україною та Латвійською і Литовською республікою по забезпеченню прав національних меншин, які передані на узгодження сторонам, а також завершено роботу над проектом такої угоди між Україною та РФ [31]. Підготовлено проект Угоди між Україною та республікою Молдова про принципи співробітництва по забезпеченню прав національних меншин [32]. Також у квітні 1993 р. було створено Міжурядову українсько-німецьку комісію у справах депортованих німців, які повертаються в Україну. До складу якої увійшли представники української, німецької влади та особи з числа національних меншин [33; 34; 35].

Значний вплив на тогочасну етнонаціональну політику мав Указ Президента України Леоніда Кравчука № 143/93 від 26 квітня 1993 р., яким Комітет у справах національностей був реорганізований у «Міністерство України у справах національностей та міграції». Чергова реорганізація адміністративної установи змінювала всю структуру й принципи діяльності міністерства. Хоча з самого початку до роботи Міністерства була прикута увага багатьох міжнародних організацій, урядових структур західних держав, політичних діячів близького і далекого зарубіжжя [36].

Так, було проведено засідання українсько-польської комісії у справах національних меншин, Консультативного комітету Президентів України та Республіки Польща. Взято участь у роботі П'ятої конференції Міністрів Європи у справах міграції та семінару представників США, Німеччини та України на тему: «Роль України в майбутніх Європейських стосунках та захисту навколишнього середовища» [37].

Помітний резонанс мала міжнародна науково-практична конференція «Російська культура в контексті соціально-історичних реалій України (кінець ХХ століття)», яка проходила в Києві 22-23 жовтня 1993 р. Її учасники дійшли висновку, що в структурі державної доктрини розвитку України чільне місце слід відвести концепції розвитку російської культури, а російській мові слід надати статус другої державної мови [38]. Але такі висновки не знайшли підтримки з боку міністерства [39].

Указом Президента України Леоніда Кучми №408/94 від 25 липня 1994 р. «Про Міністерство України у справах національностей, міграції та культур» Міністерство України у справах національностей та міграції було ліквідовано [40], а повноваження новоствореного міністерства доповнювалися релігійною сферою, що помітно розмивало специфіку його роботи [41].

У діяльності окремих товариств відслідковувалися деструктивні антидержавні прояви. Зокрема, Товариство румунської культури ім. М. Емінеску та Християнсько-демократичний альянс румун (ХДАР) в Україні замість культурно-просвітницької роботи, не без підтримки певних політичних кіл сусідньої Румунії, підбурювали національні меншини до сепаратистської діяльності, водночас намагаючись перебрати на себе функції органів державної влади. Спостерігалися спроби створити напругу навколо вигаданої проблеми порушення прав представників румунської національності у питаннях освіти, праці, юридичного захисту. Порушувалися також питання територіальної цілісності України та зміни її кордонів. Оскільки подібна діяльність суперечила Конституції України, Міністром України ХДАР було винесене попередження. Такі дії окремих організацій створювали передумови для порушення міжетнічної злагоди у Чернівецькій області, а відтак потребували постійної уваги до національних меншин

з боку всіх державних структур, культурно-освітніх об'єднань та демократичних сил у регіоні [42]. Також продовжувалася робота по доопрацюванню низки проектів міждержавних угод з різних напрямків діяльності з Російською Федерацією, Вірменією, Латвією, Молдовою, Узбекистаном, Чехією, Словачією [43; 44].

Міжнаціональна й політична ситуація значно ускладнилася у зв'язку з передвиборчою кампанією в Україні 1994 р. Посилилися процеси регіоналізації України, поділу на проукраїнські, проросійські, з одного боку, проринкові й антиринково налаштовані регіони, з іншого боку. Як наслідок цього, було прийнято рішення Донецькою обласною радою щодо винесення на референдум 27 березня 1994 р. питання про статус російської мови як другої державної, про членство в СНД та федеративній устрій України. Той період характеризувався активізацією імперської політики РФ щодо країн СНД в цілому і України, зокрема, в політичному, економічному плані та щодо проблеми російськомовного населення. Аналіз зовнішньополітичної доктрини РФ (див. «Послание Президента России Федеральному собранию») свідчив, що вона буде ґрунтуватися на пріоритетному захисті прав російськомовного населення і використанні цієї проблеми для реалізації своїх загальнонаціональних інтересів.

З цією метою у МЗС РФ було розроблено проект програми, котра передбачала використання всіх механізмів впливу і тиску на країни колишнього СРСР і, зокрема, на Україну під приводом захисту російської меншини. Ця програма визначала обов'язкову квоту в 25-30% від суми економічного кредиту для країн колишнього СРСР на фінансування розвитку російської мови, культури, потреб російської діаспори. Подібний підхід прослідковувався і щодо громадських організацій. Про необхідність такої допомоги з боку РФ йшлося на «Всесвітньому» конгресі російських громадян, що відбувся 29-30 січня 1994 р. в Росії. В останній день зібрання було прийнято «Декларацію прав соотечественников», де «соотечественниками» вважалися всі громадяни колишнього СРСР, котрі визнавали рідною російську мову. Метою Декларації було відродження російської нації і її «отечества», яким ст. 3 п.2 визначено територію РФ (у кордонах 1721 р.) і СРСР у кордонах 1922 р. з подальшими змінами. Механізмом реалізації цього завдання було створення організаційних структур – «общин», що повинні виступати проповідниками російських інтересів на території держав, де вони проживають (див. ст. 11). Подібні підходи прослідковувалися і в демократично центристському блоці Росії, який пропонував усім колишнім республікам СРСР добровільно увійти до складу Росії, а за умов незгоди – стимулювати російськомовне населення до переїзду в Росію.

Після вступу на посаду першого Президента Кримської Республіки Юрія Мешкова створилася якісно нова політико-правова ситуація на півострові. Президент Криму згідно із Законом Республіки «Про Президента Республіки Крим» від 14 жовтня 1993 р. отримав великі повноваження і фактичну незалежність від Президента, Конституції і законів України. Такі повноваження, що суперечили Конституції і законам України, формально перетворили Республіку Крим у самостійне державне утворення, що має атрибути суб'єкта федеративних відносин з Україною. Про це свідчить: наявність власної Конституції; власних органів державної влади; подвійного громадянства тощо. Окрім того, розпочався процес оформлення атрибутів конфедеративних відносин. Зокрема, намагання проведення самостійної міжнародної та фінансової політики (нині мова йде про входження в рубльову зону) та спроба впливати на військові частини і бази на території Криму. Прогнозувалося, що, в разі перемоги на парламентських виборах блоку «Росія», Ю. Мешков почне більш радикальні дії оформлення атрибутів державності Криму і відповідного ігнорування Законів України. Тому було закономірним, що Крим став автономією у складі України. При цьому передбачалося: домогтися приведення Кримського законодавства у відповідність з українським; посилити активні консультації і співпрацю з можливими суб'єктами української політики в Криму (Меджліс кримськотатарського народу, партії центристського спрямування, власне українські громадсько-політичні організації); максимально використати протиріччя серед проросійських сил а Криму, особливо серед їх лідерів, а також протиріччя в оточенні Мешкова; економічні зв'язки з Кримом використати як важелі економічної політики в Криму; максимально використати трьохсторонні домовленості США, України і Росії для нейтралізації російського впливу на Крим [45; 46].

Більше того, Міністерством України у справах національностей, міграції та культів були розглянуті питання про можливі заходи, спрямовані на культурно-політичну інтеграцію Криму в Україні, послаблення напруги на Півострові та надання відповідних рекомендацій [47; 48].

З позицій українських інтересів сьогодні, коли Росія веде неоголошену війну в Україні, анексувала Крим, перебіг суспільно-політичного життя першої половини 1990-х рр. указує на помилково нереалізований план надання автономії кримськотатарському народу в складі України, яка відіграла б ключову роль у збереженні території цілісності нашої держави в умовах зовнішньополітичних викликів.

Після здобуття Україною незалежності виникли проблеми із поверненням депортованих німців в Україну, контроль за яким мало здійснювати керівництво «Українсько-німецького фонду». Цей процес набув неконтрольованого характеру. З самого початку вирішенням питань депортованих німців жоден з центральних органів державної виконавчої влади комплексно не займався. Це призвело до серйозних прорахунків. Внаслідок чого в Україну переїхало понад 2 тис. осіб німецької національності, більшість з яких не належала до числа депортованих з території України, а тому не мали права на спрощений порядок набуття громадянства України [49]. Ці чинники мали значний вплив на радикалізацію німецьких товариств («Відергебурт»). Особлива активність німецького руху до кінця 1994 р. спостерігалася в Криму і пояснювалася низкою обставин: зміною політичного керівництва України і Криму; ймовірністю більш близьких стосунків і договорів України й Криму з Європейськими державами і Німеччиною; рішеннями і програмою німецького товариства Криму «Відергебурт» і обставинами з німецькими проблемами в інших країнах СНД; політизованим станом суспільства, в цілому, безвихіддю і безрезультативністю по реалізації Програми облаштування і повернення німців в Крим і на Південь України нерівномірним розподілом державних коштів.

В цих умовах Рада німців прийняла рішення і створила свій Кримський німецький фонд «Шлях розвитку», який взяв на себе повністю реалізацію німецької програми в Криму. Рада німців Криму вийшла з ініціативою на президента України, щоб організувати «Департамент по справах німців в Україні», який виступив би у ролі замовника від імені Держави Україна і розподіляв би кошти безпосередньо в регіони на конкретні проекти. У разі не виконання цих вимог, Рада німців зобов'язувалася бойкотувати і призупинити усі проекти і програми в Криму та за допомогою міжнародних структур почати процес еміграції з Криму в Німеччину у разі, якщо Україна не виконає їх вимоги [50].

Вцілому, за переписом 1989 р. в Україні проживало 37,8 тис. німців (0,07% населення). Майже 70% усіх німців України проживали в 6 областях: Дніпропетровській – 6,4 тис., Донецькій – 6,3 тис., Одеській – 3,6 тис., Закарпатській – 3,5 тис., Запорізькій – 2,3 тис., Луганській – 2 тис., Криму – 2,4 тис. осіб.

Інтереси німців представляють 33 національно-культурні об'єднання. У 1992 р. для сприяння й захисту громадських, економічних, соціальних та культурних прав і свобод німецької меншини створено товариство німців України «Відергебурт». З 1992 р. в Києві працює центр німецької культури «Відерштраль», який об'єднує понад 300 сімей. У 1993 р. в Києві зареєстровано Товариство німців «Катаріне шуле», яке ставить за мету сприяння розвитку освіти і культури німців міста. 21 січня 1993 р. Міністерством юстиції України зареєстровано в Києві Міжнародний центр німецької культури «Грюс Гот» тощо [51].

З 1992 р. в Україні здійснювалися державні заходи щодо прийому та облаштування депортованих німців, які повертаються в Україну в місця свого попереднього проживання. На рівні політичного керівництва України та Німеччини у 1991 р. було досягнуто домовленості про надання фінансової і матеріальної допомоги в реалізації цих заходів з боку Німеччини.

З метою акумулювання цих ресурсів, у 1992 р. Указом Президента України при Комітеті у справах національностей було створено Українсько-німецький фонд. На нього було покладено і здійснення управлінсько-фінансових функцій. Проте організацію процесу було покладено на Міністерство у справах національностей та міграції. В подальшому дане міністерство, нехтуючи позицією Фонду, стало самостійно вирішувати питання розподілу бюджетних коштів на будівництво житла та окремих соціальних послуг. Тому Німеччина змушена була передати своїй

уповноваженій фірмі ГТЦ право розпоряджатися своєю частиною валютних коштів, починаючи з 1994 р. Відтоді з'ясувати на що і як витрачалися кошти, зокрема надіслана іноземна валюта, було практично не можливо. В результаті житлом було забезпечено лише 25 % сімей, а фінансовий контроль був відсутній. Це призвело до різкого зростання соціальної напруги та еміграції німців з України.

Враховуючи особливий статус цієї політичної справи, з травня 1993 р. генеральна дирекція Фонду неодноразово вносить пропозиції державним органам центральної виконавчої влади щодо впорядкування заходів облаштування депортованих німців, раціонального використання коштів, розмежуванню повноважень між Міністерством України у справах національностей та міграції, облдержадміністраціями і Українсько-німецьким фондом, делегування останньому партнерських повноважень у стосунках з Німеччиною в цій проблемі.

Однак ці звернення генеральної дирекції не дали багатих результатів, а її дії щодо впорядкування роботи обласних комерційних центрів Фонду наштовхувалися на амбіційні інтереси окремих посадових осіб різних рівнів та членів українського товариства німців «Відергебурт».

24-25 листопада 1995 р. відбувалася звітно-виборча конференція товариства німців України «Відергебурт», у роботі якої взяли участь 22 делегати з областей та Криму. Серед запрошених були представники органів державної влади і громадських організації України, Надзвичайний і Повноважний посол ФРН в Україні А. Арно та Радник Міністра внутрішніх справ ФРН Ф. Вілленберг.

На конференції обговорювалися питання про діяльність «Відергебурту» та роботу Українсько-німецького фонду (УНФ). Прийнято резолюцію, в якій зазначалося, що упродовж останніх років Фонд дискредитував себе, водночас вважається за доцільне зберегти його структури, поставивши їх під державний та громадський контроль, призначити нового директора УНФ.

Визначено також необхідність прийняття Закону України про реабілітацію «депортованих національностей» розробки програми вивчення німецької мови тощо.

На конференції виокремилися два підходи до розв'язання німецького питання в Україні. Зокрема, представники ФРН наполягали на посиленому вивченні німецької мови, організації та утвердженні національного життя і культури німецької меншини в Україні.

Представники національно-культурних товариств, не оминаючи проблем етнокультурного розвитку, навпаки, робили наголос на масовому переселенні німців з РФ та Казахстану до України, необхідності формування місць компактного поселення за рахунок власних демографічних ресурсів, які є в Україні. Головою товариства німців України було обрано Генріха Гроута, який одночасно виконував обов'язки голови об'єднання німців країн СНД. Саме він мав ініціювати масове переселення німців в Україну. Окрім того, Г. Гроут активно виступав за підвищення політичного статусу німецької меншини в Україні, створення німецького представницького органу – Фолькстагу (на зразок меджлісу кримськотатарського народу).

У зв'язку з запланованим візитом Гельмута Коля в Україну, керівництво товариства німців ставило питання про зустріч з Президентом України з тим, щоб з'ясувати і оприлюднити напередодні приїзду канцлера ФРН його позицію з німецького питання в Україні [52].

Одним із складних питань в українсько-німецьких відносинах, яке постійно порушувалося німецькою стороною, було питання укладення міжурядової угоди про забезпечення прав німецької меншини в Україні, особливо тієї її частини, яка була депортована, а зараз повернулася в Україну. Переговори з цього питання велися з 1993 р. До 1995 р. було опрацьовано декілька варіантів угоди, відбулося 4 раунди переговорів на рівні експертів, керівників відомств, але принципові розбіжності сторін щодо змісту угоди подолати не вдалося. Проблема полягала у тому, що німецька сторона зайняла в цьому процесі непоступливу позицію, відмовляючись враховувати інтереси України.

Серед неприйнятних для України положень, які суперечили тогочасному українському законодавству, були: надання однакового статусу німцям, депортованим з території України, і німцям, які на ній ніколи не проживали; звільнення німецьких фірм, що працюють в Україні над

облаштуванням німців-переселенців, від усіх податків, зборів, мита, державних стягнень, надання працівникам цих фірм особливого статусу та інших привілеїв тощо.

Крім того, у кожному варіанті німецької угоди містилися односторонні зобов'язання Уряду України перед Урядом ФРН. Вони стосувалися і останнього проекту, що надійшов у березні 1995 р. У ньому німецька сторона задекларувала в преамбулі, що угода стосується і осіб українського походження, які проживають у ФРН, але в основному тексті угоди не прозвучало.

Крім того, німецька сторона послідовно намагалася об'єднати в угоді під терміном «національна меншина» різні категорії осіб: громадян України німецької національності, які дійсно, відповідно до Закону України «Про національні меншини в Україні», складають німецьку меншину в Україні, і німців-переселенців, які не набули громадянства України і, згідно законодавства України, не належать до національної меншини, а є іноземцями тощо [53].

Продовжували спостерігатися негативні тенденції й у діяльності національно-культурних товариств Закарпаття. Зокрема, з боку Товариства угорської культури Закарпаття мало місце ігнорування державної символіки при проведенні ним окремих масових заходів. Керівництво цього товариства в своїх заявах ставило питання про надання національно-територіальної автономії для угорського населення та створення окремої обласної управлінської структури для шкіл з угорською мовою навчання, що виходить за рамки діючої структури управління освітою.

У першій половині 1990-х рр. в Закарпатській області набрала гостроти проблема русинства, яка базувалася на антинаукових позиціях про новий східнослов'янський русинський народ, окремішність русинської мови від української, на ідеї відокремлення Закарпаття від України або її створення в центрі Європи держави за рахунок територій, на яких проживають русини. Цей рух мав виразну агресивно-сепаратистську спрямованість.

15 травня 1993 р. в Мукачеві на звітно-виборчій конференції неперереєстрованого «Общества подкарпатских русинов» обрано «Временное правительство Подкарпатской Руси». До його складу увійшли не лише громадяни України, а й Словаччини та Угорщини. Члени «Демократичного конгресу України» виступали із заявами про «геноцид» русинів та вимогами покарати уряд і парламент України «за їхній націонал-фашизм». Вони вимагали від державної влади Закарпаття, Президента та ВРУ відновлення автономної республіки «Подкарпатская Русь», зверталися до Президента Росії та різних міжнародних організацій за підтримкою у здійсненні цих намірів.

Керівництво Закарпатської обласної державної адміністрації та Закарпатської обласної ради народних депутатів засудило політичну лінію «Общества подкарпатских русинов» та вжило заходи щодо нейтралізації його негативного впливу на громадсько-політичне життя в регіоні.

Міністерство у справах національностей та міграції у тісній співпраці з МЗС постійно вивчали та узагальнювали інформацію щодо «політичного русинства». У квітні 1994 р. Міністерство разом з Інститутом українознавства при Національному університеті ім. Т. Шевченка провели «круглий стіл» з проблем русинства, а наприкінці 1994 р. – спеціальну нараду за участю представників МЗС, Мінкультури та провідних учених з метою вироблення узгодженої пропозиції стосовно цих проблем. Сепаратистські, антидержавні настрої нерідко підтримувалися також деякими громадсько-політичними організаціями сусідніх держав [54].

Водночас, деструктивні елементи в громадсько-політичне життя Закарпатської області приносило керівництво незареєстрованого Общества подкарпатських русинів. Його заяви, послання, звернення у різні інстанції зводилися до перегляду і денонсації договорів між Чехословаччиною і Радянським Союзом, повернення автономного статусу Закарпатській області і її історичної назви «Подкарпатська Русь», повернення корінним закарпатцям національності русин. Вершиною їх діяльності стало створення так званого «Временного правительства» [55].

У січні 1995 р. в Ужгороді відбувся регіональний семінар відповідних працівників облвиконкомів та керівників національно-культурних товариств західних областей України. Окремі представники національно-культурних товариств, фальсифікуючи факти, подавали на семінарі викривлену інформацію про стан справ по задоволенню запитів національних меншин, виступали з заявами антидержавного сепаратистського змісту. Так, один із лідерів товариства угорської культури Ш. Мілошван у своєму виступі, критикуючи нормативно-правову базу

України, яка регулює міжнаціональні відносини в державі, закликав до надання територіальної автономії угорцям. Статут і політична платформа Форуму Угорських організацій Закарпаття (ФУОЗ) містили вимоги про надання автономії районам компактного проживання угорців на Закарпатті. Голова соціально-культурної асоціації закарпатських румун Васіле Маріне в інтерв'ю бухарестській газеті «Румунул» заявив, що влада України проводить політику денационалізації. І далі, за його логікою, – єдиний порятунок румунів – у створенні територіально-адміністративного округу.

Про подібні прояви національної нетерпимості, антидержавних і сепаратистських дій окремими лідерами національно-культурних товариств, Міністерство України у справах національностей та міграції проінформувало у травні 1995 р. Міністерство Юстиції і Генпрокуратуру України.

Аналіз показує, що на початку 1990-х рр. певні сепаратистські сили намагалися дестабілізувати геополітичну ситуацію в Закарпатській області. Такі настрої були характерні для політизованих громадських об'єднань Закарпаття («русини», «національні культурно-просвітницькі» товариства угорців, румунів, німців) отримували моральну та матеріальну підтримку з боку окремих кіл сусідніх держав (Словаччина, Угорщина, Румунія), а також представників деяких «лівих» і «правих» політичних груп інших областей України [56].

8-9 лютого 1995 р. у м. Києві відбулося Перше засідання Двосторонньої українсько-словацької комісії з питань національних меншин, освіти і культури. На ній представники від України намагалися звернути увагу словацької сторони на негативний характер діяльності прибічників так званого «політичного русинства». Словацька сторона наголосила на однозначному неприйнятті Урядом Словацької Республіки будь-яких намагань політизувати питання становища національних меншин, включаючи так зване «русинське питання», а також пов'язані з цим акції та заходи [57].

Ускладнилася суспільно-політична ситуація на Буковині у зв'язку з деструктивною діяльністю Чернівецького товариства румунської культури ім. Емінеску. Провідним напрямком його роботи стало послідовне пропагування історичного права румунів на територію Буковини, визнаючи румунів автохтонами, а українців – емігрантами, називаючи останніх зайдами. Акцентувалася увага на неминучості «возз'єднання всіх румунських земель з матір'ю-батьківщиною», необхідності підтримки «національної боротьби румунів на півночі Буковини і Герцаївського центру за об'єднання у велику румунську спільність», а також озвучувалися територіальні претензії Румунії щодо Бесарабії, Північної Буковини та Герцаївського центру [58].

Задля подолання міжнаціональної напруги в Україні пропонувалося створити постійно діючу міжвідомчу комісію з представників міністерств – юстиції, у справах національностей, міграції і культур; преси та інформації, а також Генеральної прокуратури. У роботі якої мали бути задіяні члени відповідних комісій ВРУ, представники громадських і політичних організацій. Комісія, як консультативно-дорадчий орган при КМУ, мала систематично розглядати факти проявів екстремізму і нетерпимості у міжнаціональних відносинах і розробляти заходи для реагування [59].

26-27 жовтня 1995 р. у Києві відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Російська освіта в Україні в контексті міжнародного досвіду». На ній в окремих виступах чітко наголошувалося на наданні російській мові статусу другої офіційної, принципу неприйнятності терміну «національна меншина» стосовно росіян, що проживають в Україні. Водночас відзначимо, що на основі Указу Президента РФ від 31.08.95 р. «Про заходи щодо підтримки співвітчизників за кордоном» Міністерством у справах національностей та регіональної політики РФ без попереднього погодження з відповідними державними структурами України протягом 1995 р. надавалась фінансова та гуманітарна допомога. Зокрема, було виділено 20 млн. російських карбованців. Проте чинним законодавством України такі дії не були передбачені [60].

Як свідчать документи, у той період проросійські сили активно використовували мовне питання з метою досягнення певних політичних цілей у ході виборчих кампаній. Нагніталася істерія «примусової українізації», порушення прав етнічних росіян тощо. На місцях приймалися рішення про надання російській мові статусу другої державної мови, поряд з українською,

запровадження інституту подвійного громадянства. Поширвалися вимоги щодо впровадження федеративно-територіального устрою держави, входження України в економічний союз і Міжпарламентську Асамблею СНД.

Сепаратистські сили активно діяли і в Криму. Їх метою було відірвати Республіку Крим від суверенної української держави, змінити статус Севастополя і всього півострова. У цій діяльності лідери «Русской партии Крыма» виступали за передачу Чорноморського флоту Росії. Вже тоді не виключалися такі варіанти подій, як «повзуча» інтеграція Криму в РФ або ж очікування, що вся Україна разом із Кримом піде «білоруським» шляхом [61].

Отже, в першій половині 1990-х рр. в Україні відбувалися процеси надмірної політизації етнічних груп, з метою підвищення їхньої політичної ваги, насамперед у розподілі влади, фінансових ресурсів. У політичному житті спостерігалися непоодинокі випадки українофобії та масового шовінізму з боку деяких товариств проросійської та прорумунської орієнтації, навіть спроби заперечити існування української нації. Деструктивні сили намагалися створити політичні надбудови «для оборони національних прав» (Крим, Луганськ), загострювали політичну ситуацію, використовуючи гасло «зневажених» прав румуномовних громадян (Буковина), насильницької «українізації» росіян (Донеччина, Луганщина). Деякі товариства, замість культурно-просвітницької роботи, втягувалися у політичне протистояння, перебираючи на себе функції органів влади та розподілу державних коштів. Серед окремих керівників національних товариств велася активна боротьба за лідерство, одноосібне представництво інтересів тієї чи іншої меншини, контроль фінансових потоків.

Хоча такі явища у зазначений період не носили масового характеру, однак мали тенденцію до нагромадження деструктивних елементів. Водночас, переважно зареєстровані об'єднання поляків, болгар, греків, молдаван, білорусів, грузин, вірмен, кримських татар, естонців, латишів та латвійців лояльно ставилися до змін в Українській державі та її інститутів, подолання тоталітарного минулого, з розумінням підійшли до питання гармонізації міжетнічних відносин, підтримували надання українській мові статусу державної та стали активними учасниками розбудови незалежної України.

#### **ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА**

1. Колесник І. Українська історіографія. Концептуальна історія / І. Колесник. – К. : Фенікс. – 2014. – С. 295-296.
2. ЦДАВО України, Ф-5252, Оп-1, ОД.ЗБ-2. Прем'єр-міністру України Фокіну В.П. «Про створення центру національних культур». Арк 48-50.
3. ЦДАВО України, Ф-5252, Оп-1, ОД.ЗБ-2. Кабінету Міністрів України. Про проект Закону України «Про національні меншини в Україні». Арк. 57.
4. ЦДАВО України, Ф-5252, Оп-1, ОД.ЗБ-5. Комітет у справах національностей при Кабінеті Міністрів України. Наказ від 13.02.1992 р., №1 «Про державний дослідницький та культурологічний центр національних культур». Арк. 1-а.
5. ЦДАВО України, Ф-5252, Оп-1, ОД.ЗБ-5. Затверджене наказом Комітету у справах національностей при Кабінеті Міністрів України від 13 лютого 1992 р. Положення «Про Державний дослідницький та культурологічний центр національних культур». Арк. 2-4.
6. ЦДАВО України, Ф-5252, Оп-1, ОД.ЗБ-5. Комітет у справах національностей при Кабінеті Міністрів України. Наказ від 05.05.1992 р., №4 «Про членів правління Фонду депортованих народів Криму». Арк-7.
7. ЦДАВО України, Ф-5252, Оп-1, ОД.ЗБ-5. Комітет у справах національностей при Кабінеті Міністрів України. Наказ від 06.07.1992 р., №5 «Про членів Правління Українсько-німецького Фонду», Арк-8.
8. ЦДАВО України, Ф-5252, Оп-1, ОД.ЗБ-5. Комітет у справах національностей при Кабінеті Міністрів України. Наказ від 06.07.1992 р., №6 «Про членів Правління Фонду розвитку культур національних меншин України», Арк-9.
9. ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-33. МАТЕРІАЛИ ДО ДОПОВІДІ. «Основні напрямки гуманітарної політики держави в сучасних умовах». Арк. 62-78.
10. ЦДАВО України, Ф-5252, Оп-1, ОД.ЗБ-6. Додаток до Постанови Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 1992 р. №20210/96. Положення «Про Комітет у справах національностей при Кабінеті Міністрів України». Арк. 2-6.
11. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-18. Кабінет Міністрів України, Пропозиції до концепції плану економічного і соціального розвитку та бюджету України на 1994 р, 14.09.1993. №12-223/2. Арк. 101.

12. ЦДАВО України, Ф-5252, Оп-1, ОД.ЗБ-8. Кабінету Міністрів України «Про проект Угоди про принципи співробітництва між Україною та естонською республікою по забезпеченню прав національних меншин» від 5 червня 1992 р. №10471/1. Арк. 138-142.
13. ЦДАВО України, Ф-5252, Оп-1, ОД.ЗБ.-7. Проект. Кабінет Міністрів України. Розпорядження, 1992 р. Про створення Фонду депортованих народів України. Арк. 13-14.
14. ЦДАВО України, Ф-5252, Оп-1, ОД.ЗБ.-7 «Про Фонд депортованих народів України», Арк.15-18.
15. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-19. (21 10 93, 7-319/2) Віце-прем'єр-міністру України М.Г. Жулинському про Фонд розвитку культур національних меншин України, 20019/2 від 7.10.93 р. Арк. 109.111.
16. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-19. Президенту України Кравчуку Л.М., Арк. 117-120.
17. ЦДАВО України, Ф-5252, Оп-1, ОД.ЗБ.-7. Комітет у справах національностей при КМУ, 26.02, 1992, №1-72/2. Віце-прем'єр-міністру О.І. Слєпичеву, Арк. 19.
18. ЦДАВО України, Ф-5252, Оп-1, ОД.ЗБ.-7. Програма перебування в Україні урядової делегації ФРН (27-28 лютого 1992 рр.). Арк. 20-21.
19. ЦДАВО України, Ф-5252, Оп-1, ОД.ЗБ-7. Віце-прем'єр-міністру України О.І. Слєпичеву, 01.04.1992 № 7-111/2. Арк. 76-77.
20. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-17. Віце-прем'єр-міністру України М.Г. Жулинському Про роботу Комітету у справах національностей при КМУ у першому півріччі 1993 р. та створення нового Міністерства. 20.08.1993, №7-182/2. Арк 180-183.
21. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ. 10. Витяг зі стенограми у сесії Верховної Ради України «Про створення при Комісії у справах національностей експертної групи для кваліфікації проявів міжнаціональної ворожнечі та посилення правового нагляду з боку правових органів за діяльністю політичних і громадських організацій» 20 травня 1992 р. Осадчук П.І., 207. Арк 44-46.
22. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ. 10. Президенту України Л.М. Кравчуку від 08.06.1992, № 14-3/109. Про діяльність донського козацтва в Україні. Арк. 52.
23. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ. 15. Кабінет Міністрів України, №22371/9 від 30.12.1992 р. Про лист народного депутата України М. Поровського. Арк. 8-9.
24. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ. 15. Віце-прем'єр-міністру України М.Г. Жулинському Про проведення I Всеукраїнської конференції керівників національно-культурних товариств від 26.02.1993 р. № 6-52/2. Арк. 195-198
25. ЦДАВО України, Ф-5252, Оп-1, ОД.ЗБ-9. Народний Рух України. Секретаріат. 20 липня 1992 р. № 514. Прем'єр-міністру України В. П. Фокіну. Арк. 6-7.
26. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-17. Віце-прем'єр-міністру України М.Г. Жулинському Про роботу Комітету у справах національностей при КМУ у першому півріччі 1993 р. та створення нового Міністерства. 20.08.1993, №7-182/2. Арк 180-183.
27. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ. 10. Народному депутату України П.І. Осадчуку (04.06.1992, №6-15-165/1). Арк.42.
28. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-13. Комітет у справах національностей при Кабінеті Міністрів України. Наказ №1 від 16.02.1993 р. «Про Раду представників громадських об'єднань національних меншин України». Арк. 1-5
29. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-21. (28.01.93, 3-3-/1) 1-14/17 від 21 січня 1993 р. Президенту України добродію Кравчуку Л.М. Про стан і перспективи розв'язання проблем національних меншин. Арк. 32-35.
30. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-16. Віце-прем'єр-міністру України М.Г. Жулинському Про преміювання керівництва комітету, 17.03.1993 р., №5-71/2. Арк. 4-5.
31. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-16. Кабінету Міністрів України. Інформація про роботу Комітету у справах національностей у березні 1993 року від 22 лютого 1993 р., №3/20 (29.03.93, №3-85/2). Арк. 21-22.
32. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-16. Кабінету Міністрів України. Копія прес-служби Кабінету Міністрів України. Інформація про роботу Комітету у справах національностей у квітні 1993 р. 26.04.1993, №3-110/2. Арк. 85-86.
33. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-17. Затверджено постановою КМУ від 1993 р. Положення про Українську частину Міжурядової українсько-німецької комісії у справах депортованих німців, які повертаються в Україну. Арк. 11-14.
34. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-17. Ємцю Олександрю Івановичу Міністру України у справах національностей та міграції № 13723/6 від 16.06.1993 (15.07.1993, № 4-83/2). Віце-прем'єр-міністру України М.Г. Жулинському Про звернення Українсько-німецького фонду. Арк. 110-111.
35. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-17. Віце-прем'єр-міністру України М.Г. Жулинському Про роботу Комітету у справах національностей при КМУ у першому півріччі 1993 р. та створення нового Міністерства. 20.08.1993, №7-182/2. Арк. 180-183.

36. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-19. 8 10 93, 14-290/2 Міністру Кабінету Міністрів України І.П. Доценку Про діяльність Міністерства України у справах національностей та міграції і умови його роботи. Арк. - 36-37.
37. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-20. 30.11.93, 14-402/2 на протокол засідання КМУ від 17.02.93 № 5, КМУ, Про проведену роботу Міністерством України у справах національностей та міграції у листопаді ц.р. Арк. 114-115.
38. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-20. Рекомендация Международной научно-практической конференции «Русская культура в контексте социально-исторических реалий Украины (конец XX столетия)». Арк. 127-130.
39. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-20. Проект. Президентів України Л.М. Кравчуку. Арк. 120-122.
40. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-25. Міністерство України у справах національностей та міграції. Наказ 03 серпня 1994 р. № 12, м. Київ Про ліквідацію Міністерства України у справах національностей та міграції. Арк 29-30.
41. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-49. РАДА НАЦІОНАЛЬНИХ ТОВАРИСТВ УКРАЇНИ 31 липня 1995 року, № 49 ПРЕЗИДЕНТУ УКРАЇНИ Л.Д. КУЧМІ, ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРУ УКРАЇНИ Є.К. МАРЧУКУ. Арк. 143-145.
42. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-28. Довідка про виконання Закону «Про національні меншини в Україні» у Чернівецькій області. Арк. 243-248.
43. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-29. 28.06.94. 12-267/2 Віце-прем'єр-міністрові України М.Г. Жулинському Про преміювання керівництва Міністерства України у справах національностей та міграції. Арк. 126-127.
44. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-32. 26.10.94. 14-94/2 На протокол засідання Кабінету Міністрів України №5 від 17.02.93 р. Кабінет Міністрів України. Про роботу Міністерства України у справах національностей, міграції та культур у жовтні 1994 року. Арк. 209-211.
45. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-35. 25.03.94. 10-137/1. Президентів України Л.М. Кравчуку. Арк. 117-133.
46. ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-40. Додаток №1. ДОВІДКА. Про роботу Управління у справах національних меншин. Арк. 48-51.
47. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-41. 19.01.5 / 9-38/2 /21712/2 від 29.12.1994 р. Кабінет Міністрів України. Віце-прем'єр-міністрові І.Ф. Курасу. Арк. 84-85.
48. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-41. Академія Наук України. Президенту України Л.Д. Кучмі. Щодо культурно-політичної інтеграції Криму в Україні (6/675-2, 19.08.94). Арк. 90-93.
49. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-43. Міністерство України у справах національностей, міграції та культур, 20.02.1995, № 8-122/2. Віце-прем'єр-міністрові України І.Ф. Курасу. Арк. 54-56.
50. 3) ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-54. Украина Республика Крым г. Симферополь № 208/4 17 ноября 1994 р. ОТКРЫТОЕ ПИСЬМО. Председателя общества немцев Крыма «Видергебурт», Депутата Верховного Совета по немецкому одномандатному национальному избирательному округу Ренпенинга Владимира Карловича Президентам Украины и Республики Крым, Председателям Верховных Советов Украины и Крыма Премьер-министрам КМУ и Правительства Крым. Арк. 100-105.
51. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-68. Міністерство України у справах національностей та міграції. Листування з КМУ з питань основної діяльності, 30 квітня – 31 травня 1996 р. На 218 аркушах. Зберігати постійно. / ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-68. 05.05. 1996 р Ініціатива № 13-186/2 Кабінет Міністрів України НІМЦІ В УКРАЇНІ. Арк. 1-2.
52. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-53. Міністерство України у справах національностей, міграції та культур. Листування з КМУ з питань основної діяльності міністерства, 4 грудня – 29 грудня 1995 р. На 201 аркуші. / ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-53. 18.12.95, 9-671/2 Віце-прем'єр-міністру України І.Ф. Курасу. Арк. 79-81.
53. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-67. Міністерство України у справах національностей та міграції. Листування з КМУ з питань основної діяльності, 12 квітня – 30 квітня 1996 р. На 118 аркушах. Зберігати постійно. / ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-67. МІНІСТЕРСТВО УКРАЇНИ у справах національностей та міграції 16.04.96 № 14-23/2. На № 5899/2 від 25.03.96 5909/2 від 31.03.96 Віце-прем'єр-міністру України І.Ф. Курасу. Копія: Міністерству закордонних справ України. Арк. 68-71.
54. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-54. Міністерство України у справах національностей, міграції та культур. Листування з АПУ і ВРУ з питань основної діяльності міністерства, 3 січня – 30 травня 1995 р. На 233 аркушах. / ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-54. 24.05.5., 9-312/1, 1-15/1009 від 12.05.95 Адміністрація Президента України. Арк. 216-219.

55. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-53. ІНФОРМАЦІЯ. Про хід виконання Закону «Про національні меншини в Україні» в Закарпатській області. Арк. 169-174.
56. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-54. ГЛАВА АДМІНІСТРАЦІЇ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ 12.05.95 № 1-15/1009 Міністерство закордонних справ України, Міністерство України у справах національностей, міграції і культів, Міністерство економіки України. Арк. 221 а.
57. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-44. ПРОТОКОЛ Першого засідання Двосторонньої українсько-словацької комісії з питань національних меншин, освіти і культури. Арк. 7-11.
58. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-45. Міністерство України у справах національностей, міграції та культів. Листування з КМУ з питань основної діяльності, 3 квітня – 28 квітня 1995 р. На 236 аркушах. Зберігати постійно. / ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-45. 13.04.1995, 12-236/2 ВІЦЕ-ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРОВІ УКРАЇНИ. І.Ф. Курасу. Арк. 92-94.
59. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-46. Міністерство України у справах національностей, міграції та культів. Листування з КМУ з питань основної діяльності, 3 травня – 22 травня 1995 р. На 198 аркушах. Зберігати постійно. / ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-46. № 1-П 3.04.95 р. Віце-прем'єр-міністру України Член-кореспонденту НАН України І.Ф. Курасу. Арк. 153-154.
60. ЦДАВО України, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-52. Міністерство України у справах національностей, міграції та культів. Листування з КМУ з питань основної діяльності міністерства, 3 листопада – 30 листопада 1995 р. На 173 аркушах. / ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-52. 9-599/2, 3.11.95 Віце-прем'єр-міністрові України І.Ф. Курасу. 26-27 жовтня 1995 року Арк. 2-4.
61. ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-54. ДОВІДКА. Про міжетнічну ситуацію та забезпечення Україною національно-культурних та освітніх потреб національних меншин Республіки Крим. Арк. 109-114.

#### REFERENCES

1. Kolesnik I. Ukrainska istoriografiya. Kontseptualna istoriya / I. Kolesnik. – K. : Feniks. – 2014. – S. 295-296.
2. TsDAVO Ukraini. F-5252. Op-1. OD.ZB-2. Prem'yer-ministru Ukraini Fokinu V.P. «Pro stvorennya tsentru natsionalnikh kultur». Ark 48-50.
3. TsDAVO Ukraini. F-5252. Op-1. OD.ZB-2. Kabinetu Ministriv Ukraini. Pro proyekt Zakonu Ukraini «Pro natsionalni menshini v Ukraini». Ark. 57.
4. TsDAVO Ukraini. F-5252. Op-1. OD.ZB-5. Komitet u spravakh natsionalnostey pri Kabineti Ministriv Ukraini. Nakaz vid 13.02.1992 r., №1 «Pro derzhavniy doslidnitskiy ta kulturologichniy tsentr natsionalnikh kultur». Ark. 1-a.
5. TsDAVO Ukraini. F-5252. Op-1. OD.ZB-5. Zatverdzhene nakazom Komitetu u spravakh natsionalnostey pri Kabineti Ministriv Ukraini vid 13 lyutogo 1992 r. Polozhennya «Pro Derzhavniy doslidnitskiy ta kulturologichniy tsentr natsionalnikh kultur». Ark. 2-4.
6. TsDAVO Ukraini. F-5252. Op-1. OD.ZB-5. Komitet u spravakh natsionalnostey pri Kabineti Ministriv Ukraini. Nakaz vid 05.05.1992 r., №4 «Pro chleniv pravlinnya Fondu deportovanikh narodiv Krimu». Ark-7.
7. TsDAVO Ukraini. F-5252. Op-1. OD.ZB-5. Komitet u spravakh natsionalnostey pri Kabineti Ministriv Ukraini. Nakaz vid 06.07.1992 r., №5 «Pro chleniv Pravlinnya Ukrainsko-nimetskogo Fondu». Ark-8.
8. TsDAVO Ukraini. F-5252. Op-1. OD.ZB-5. Komitet u spravakh natsionalnostey pri Kabineti Ministriv Ukraini. Nakaz vid 06.07.1992 r., №6 «Pro chleniv Pravlinnya Fondu rozvitku kultur natsionalnikh menshin Ukraini». Ark-9.
9. TsDAVO. F.5252. Op-1. OD.ZB-33. MATERIALI DO DOPOVIDI. «Osnovni napryamki gumanitarnoi politiki derzhavi v suchasnikh umovakh». Ark. 62-78.
10. TsDAVO Ukraini. F-5252. Op-1. OD.ZB-6. Dodatok do Postanovi Kabinetu Ministriv Ukraini vid 17 zhovtnya 1992 r. №20210/96. Polozhennya «Pro Komitet u spravakh natsionalnostey pri Kabineti Ministriv Ukraini». Ark. 2-6.
11. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-18. Kabinet Ministriv Ukraini. Propozitsii do kontseptsii planu ekonomichnogo i sotsialnogo rozvitku ta byudzhetu Ukraini na 1994 r. 14.09.1993. №12-223/2. Ark. 101.
12. TsDAVO Ukraini. F-5252. Op-1. OD.ZB-8. Kabinetu Ministriv Ukraini «Pro proyekt Ugodi pro printsipi spivrobitnitstva mizh Ukrainoyu ta estonskoyu respublikoyu po zabezpechennyu prav natsionalnikh menshin» vid 5 chervnuya 1992 r. №10471/1. Ark. 138-142.
13. TsDAVO Ukraini. F-5252. Op-1. OD.ZB.-7. Proyekt. Kabinet Ministriv Ukraini. Rozporyadzhennya. 1992 r. Pro stvorennya Fondu deportovanikh narodiv Ukraini. Ark. 13-14.
14. TsDAVO Ukraini. F-5252. Op-1. OD.ZB.-7 «Pro Fond deportovanikh narodiv Ukraini». Ark.15-18.
15. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-19. (21 10 93. 7-319/2) Vitse-prem'yer-ministru Ukraini M.G. Zhulinskomu pro Fond rozvitku kultur natsionalnikh menshin Ukraini. 20019/2 vid 7.10.93 r. Ark. 109.111.
16. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-19. Prezidentu Ukraini Kravchuku L.M. Ark. 117-120.

17. TsDAVO Ukraini. F-5252. Op-1. OD.ZB.-7. Komitet u spravakh natsionalnostey pri KМУ. 26.02. 1992. №1-72/2. Vitse-prem'yer-ministru. O.I. Slepichevu. Ark. 19.
18. TsDAVO Ukraini. F-5252. Op-1. OD.ZB.-7. Programa perebuvannya v Ukraini uryadovoi delegatsii FRN (27-28 lyutogo 1992 rr.). Ark. 20-21.
19. TsDAVO Ukraini. F-5252. Op-1. OD.ZB-7. Vitse-prem'yer-ministru Ukraini O.I. Slepichevu. 01.04.1992 № 7-111/2. Ark. 76-77.
20. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-17. Vitse-prem'yer-ministru Ukraini M.G. Zhulinskomu Pro robotu Komitetu u spravakh natsionalnostey pri KМУ u pershomu pivrichchi 1993 r. ta stvorenniya novogo Ministerstva. 20.08.1993. №7-182/2. Ark. 180-183.
21. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB. 10. Vityag zi stenogrami u sesii Verkhovnoi Radi Ukraini «Pro stvorenniya pri Komisii u spravakh natsionalnostey ekspertnoi grupi dlya kvalifikatsii proyaviv mizhnatsionalnoi vorozhnechi ta posilennya pravovogo naglyadu z boku pravovikh organiv za diyalnistyu politichnikh i gromadskikh organizatsiy» 20 travnya 1992 r. Osadchuk P.I. 207. Ark 44-46.
22. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB. 10. Prezidentu Ukraini L.M. Kravchuku vid 08.06.1992. № 14-3/109. Pro diyalnist dons'kogo kozatstva v Ukraini. Ark. 52.
23. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB. 15. Kabinet Ministriv Ukraini. №22371/9 vid 30.12.1992 r. Pro list narodnogo deputata Ukraini M. Porovskogo. Ark. 8-9.
24. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB. 15. Vitse-prem'yer-ministru Ukraini M.G. Zhulinskomu Pro provedennya I Vseukrainskoi konferentsii kerivnikiv natsionalno-kulturnikh tovaristv vid 26.02.1993 r. № 6-52/2. Ark. 195-198.
25. TsDAVO Ukraini. F-5252. Op-1. OD.ZB-9. Narodniy Rukh Ukraini. Sekretariat. 20 lipnya 1992 r. № 514. Prem'yer-ministru Ukraini V. P. Fokinu. Ark. 6-7.
26. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-17. Vitse-prem'yer-ministru Ukraini M.G. Zhulinskomu Pro robotu Komitetu u spravakh natsionalnostey pri KМУ u pershomu pivrichchi 1993 r. ta stvorenniya novogo Ministerstva. 20.08.1993. №7-182/2. Ark. 180-183.
27. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB. 10. Narodnomu deputatu Ukraini P.I. Osadchuku (04.06.1992. №6-15-165/1). Ark.42.
28. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-13. Komitet u spravakh natsionalnostey pri Kabineti Ministriv Ukraini. Nakaz №1 vid 16.02.1993 r. «Pro Radu predstavnikiv gromadskikh ob'yednan natsionalnikh menshin Ukraini». Ark. 1-5
29. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-21. (28.01.93. 3-3-/1) 1-14/17 vid 21 sichnya 1993 r. Prezidentu Ukraini dobrodiyuu Kravchuku L.M. Pro stan i perspektivi rozv'yazannya problem natsionalnikh menshin. Ark. 32-35.
30. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-16. Vitse-prem'yer-ministru Ukraini M.G. Zhulinskomu Pro premiyuvannya kerivnitstva komitetu. 17.03.1993 r. №5-71/2. Ark. 4-5.
31. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-16. Kabinetu Ministriv Ukraini. Informatsiya pro robotu Komitetu u spravakh natsionalnostey u berezni 1993 roku vid 22 lyutogo 1993 r. №3/20 (29.03.93. №3-85/2). Ark. 21-22.
32. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-16. Kabinetu Ministriv Ukraini. Kopiya pres-sluzhbi Kabinetu Ministriv Ukraini. Informatsiya pro robotu Komitetu u spravakh natsionalnostey u kvitni 1993 r. 26.04.1993. №3-110/2. Ark. 85-86.
33. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-17. Zatverdzheno postanovoyu KМУ vid 1993 r. Polozhennya pro Ukrainsku chastinu Mizhuryadovoi ukrainsko-nimetskoi komisii u spravakh deportovanikh nimtsiv, yaki povertayutsya v Ukrainu. Ark. 11-14.
34. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-17. Yemtsyu Oleksandru Ivanovichu Ministru Ukraini u spravakh natsionalnostey ta migratsii № 13723/6 vid 16.06.1993 (15.07.1993. № 4-83/2). Vitse-prem'yer-ministru Ukraini M.G. Zhulinskomu Pro zvernennya Ukrainsko-nimetskogo fondu. Ark. 110-111.
35. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-17. Vitse-prem'yer-ministru Ukraini M.G. Zhulinskomu Pro robotu Komitetu u spravakh natsionalnostey pri KМУ u pershomu pivrichchi 1993 r. ta stvorenniya novogo Ministerstva. 20.08.1993. №7-182/2. Ark 180-183.
36. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-19. 8 10 93. 14-290/2 Ministru Kabinetu Ministriv Ukraini I.P. Dotsenku Pro diyalnist Ministerstva Ukraini u spravakh natsionalnostey ta migratsii i umovi yogo roboti. Ark. 36-37.
37. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-20. 30.11.93. 14-402/2 na protokol zasidannya KМУ vid 17.02.93 № 5. KМУ. Pro provedenu robotu Ministerstvom Ukraini u spravakh natsionalnostey ta migratsii u listopadi ts.r. Ark. 114-115.
38. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-20. Rekomendatsiya Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii «Russkaya kultura v kontekste sotsialno-istoricheskikh realiy Ukrainy (konets KhKh stoletiya)». Ark. 127-130.
39. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-20. Proyekt. Prezidentovi Ukraini L.M. Kravchuku. Ark. 120-122.

40. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-25. Ministerstvo Ukraini u spravakh natsionalnostey ta migratsii. Nakaz 03 serpnya 1994 r. № 12. m. Kiyev Pro likvidatsiyu Ministerstva Ukraini u spravakh natsionalnostey ta migratsii. Ark. 29-30.
41. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-49. RADA NATSIONALNIKH TOVARISTV UKRAINI 31 lipnya 1995 roku. № 49 PREZIDENTU UKRAINI L.D. KUCHMI, PREM'YER-MINISTRU UKRAINI YE. K. MARCHUKU. Ark. 143-145.
42. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-28. Dovidka pro vikonannya Zakonu «Pro natsionalni menshini v Ukraini» u Chernivetskiy oblasti. Ark. 243-248.
43. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-29. 28.06.94. 12-267/2 Vitse-prem'yer-ministrovi Ukraini M.G. Zhulinskomu Pro premiyuvannya kerivnitstva Ministerstva Ukraini u spravakh natsionalnostey ta migratsii. Ark. 126-127.
44. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-32. 26.10.94. 14-94/2 Na protokol zasidannya Kabinetu Ministriv Ukraini №5 vid 17.02.93 r. Kabinet Ministriv Ukraini. Pro robotu Ministerstva Ukraini u spravakh natsionalnostey, migratsii ta kultiv u zhovtni 1994 roku. Ark. 209-211.
45. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-35. 25.03.94. 10-137/1. Prezidentovi Ukraini L.M. Kravchuku. Ark. 117-133.
46. TsDAVO. F.5252. Op-1. OD.ZB-40. Dodatok №1. DOVIDKA. Pro robotu Upravlinnya u spravakh natsionalnikh menshin. Ark. 48-51.
47. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-41. 19.01.5 / 9-38/2 /21712/2 vid 29.12.1994 r. Kabinet Ministriv Ukraini. Vitse-prem'yer-ministrovi I.F. Kurasu. Ark. 84-85.
48. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-41. Akademiya Nauk Ukraini. Prezidentu Ukraini L.D. Kuchmi. Shchodo kulturno-politichnoi integratsii Krimu v Ukraini (6/675-2. 19.08.94). Ark. 90-93.
49. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-43. Ministerstvo Ukraini u spravakh natsionalnostey, migratsii ta kultiv, 20.02.1995. № 8-122/2. Vitse-prem'yer-ministrovi Ukraini I.F. Kurasu. Ark. 54-56.
50. TsDAVO. F.5252. Op-1. OD.ZB-54. Ukraina Respublika Krym g. Simferopol № 208/4 17 noyabrya 1994 r. OTKRYTOYE PISMO. Predsedatelya obshchestva nemtsev Kryma «Vidergeburts». Deputata Verkhovnoho Soveta po nemetskomu odnomandatnomu natsionalnomu izbiratelnomu okrugu Renpeninga Vladimira Karlovicha Prezidentam Ukrainy i Respubliki Krym. Predsedatelyam Verkhovnykh Sovetov Ukrainy i Kryma Prem'yer-ministram KMU i Pravitelstva Krym. Ark. 100-105.
51. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-68. Ministerstvo Ukraini u spravakh natsionalnostey ta migratsii. Listuvannya z KMU z pitan osnovnoi diyalnost, 30 kvitnya – 31 travnya 1996 r. Na 218 arkushakh. Zberigati postiyno. / TsDAVO. F.5252. Op-1. OD.ZB-68. 05.05. 1996 r Initsiativa № 13-186/2 Kabinet Ministriv Ukraini NIMTSI V UKRAINI. Ark. 1-2.
52. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-53. Ministerstvo Ukraini u spravakh natsionalnostey. migratsii ta kultiv. Listuvannya z KMU z pitan osnovnoi diyalnosti ministerstva, 4 grudnya –29 grudnya 1995 r. Na 201 arkushi. / TsDAVO. F.5252. Op-1. OD.ZB-53. 18.12.95. 9-671/2 Vitse-prem'yer-ministru Ukraini I.F. Kurasu. Ark. 79-81.
53. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-67. Ministerstvo Ukraini u spravakh natsionalnostey ta migratsii. Listuvannya z KMU z pitan osnovnoi diyalnosti, 12 kvitnya – 30 kvitnya 1996 r. Na 118 arkushakh. Zberigati postiyno. / TsDAVO. F.5252. Op-1. OD.ZB-67. MINISTERSTVO UKRAINI u spravakh natsionalnostey ta migratsii 16.04.96. № 14-23/2. Na № 5899/2 vid 25.03.96. 5909/2 vid 31.03.96. Vitse-prem'yer-ministru Ukraini I.F. Kurasu. Kopiya: Ministerstvu zakordonnikh sprav Ukraini. Ark. 68-71.
54. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-54. Ministerstvo Ukraini u spravakh natsionalnostey, migratsii ta kultiv. Listuvannya z APU i VRU z pitan osnovnoi diyalnosti ministerstva, 3 sichnya – 30 travnya 1995 r. Na 233 arkushakh. / TsDAVO. F.5252. Op-1. OD.ZB-54. 24.05.5., 9-312/1. 1-15/1009 vid 12.05.95. Administratsiya Prezidenta Ukraini. Ark. 216-219.
55. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-53. INFORMATSIYA. Pro khid vikonannya Zakonu «Pro natsionalni menshini v Ukraini» v Zakarpatskiy oblasti. Ark. 169-174.
56. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-54. GLAVA ADMINISTRATSII PREZIDENTA UKRAINI 12.05.95 № 1-15/1009 Ministerstvo zakordonnikh sprav Ukraini. Ministerstvo Ukraini u spravakh natsionalnostey, migratsii i kultiv. Ministerstvo ekonomiki Ukraini. Ark. 221 a.
57. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-44. PROTOKOL Pershogo zasidannya Dvostoronnoi ukrainsko-slovatskoi komisii z pitan natsionalnikh menshin, osviti i kulturi. Ark. 7-11.
58. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-45. Ministerstvo Ukraini u spravakh natsionalnostey, migratsii ta kultiv. Listuvannya z KMU z pitan osnovnoi diyalnosti, 3 kvitnya – 28 kvitnya 1995 r. Na 236 arkushakh. Zberigati postiyno. / TsDAVO. F.5252. Op-1. OD.ZB-45. 13.04.1995. 12-236/2 VITSE-PREMCR-MINISTROVI UKRAINI. I.F. Kurasu. Ark. 92-94.
59. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-46. Ministerstvo Ukraini u spravakh natsionalnostey, migratsii ta kultiv. Listuvannya z KMU z pitan osnovnoi diyalnosti, 3 travnya – 22 travnya 1995 r. Na 198 arkushakh. Zberigati postiyno. / TsDAVO. F.5252. Op-1. OD.ZB-46. № 1-P 3.04.95 r. Vitse-prem'yer-ministru Ukraini

- Chlen-korespondentu NAN Ukraini I.F. Kurasu. Ark. 153-154.
60. TsDAVO Ukraini. F.5252. Op-1. OD.ZB-52. Ministerstvo Ukraini u spravakh natsionalnostey, migratsii ta kultiv. Listuvannya z KМУ z pitan osnovnoi diyalnosti ministerstva, 3 listopada –30 listopada 1995 r. Na 173 arkushakh. / TsDAVO. F.5252. Op-1. OD.ZB-52. 9-599/2. 3.11.95 Vitse-prem'yer-ministrovi Ukraini I.F. Kurasu. 26-27 zhovtnya 1995 roku. Ark. 2-4.
61. TsDAVO. F.5252. Op-1. OD.ZB-54. DOVIDKA. Pro mizhetnichnu situatsiyu ta zabezpechennya Ukrainoyu natsionalno-kulturnikh ta osvitnikh potreb natsionalnikh menshin Respubliki Krim. Ark. 109-114.

*Коцур Віталій*

#### УКРАИНА В УСЛОВИЯХ ЭТНОПОЛИТИЧЕСКИХ ВОЗДЕЙСТВИЙ ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ 1990-Х ГОДОВ: ПРОБЛЕМЫ, ТЕНДЕНЦИИ, ПОИСК ПУТЕЙ РЕШЕНИЯ

*Исследованы особенности общественно-политической деятельности национальных меньшинств на территории Украины в первой половине 1990-х годов. Выявлены проблемы, тенденции политики Украинского государства в отношении национальных меньшинств. Показаны особенности внешнеполитического влияния на этнонациональную политику Украины. Делается попытка поиска путей решения межэтнических противоречий.*

**Ключевые слова:** Украина, национальные меньшинства, политизация, депортация, возвращение, реабилитация, этнополитика, власть, дипломатия.

*Kotsur Vitalii*

#### UKRAINE IN THE CONDITIONS OF ETHNOPOLITICAL INFLUENCES OF THE FIRST HALF OF 1990: PROBLEMS, TRENDS, SEARCH OF SOLUTIONS

*The peculiarities of public-political activities of the national minorities on the territory of Ukraine in the first half of the 1990s were explored. The problems, tendencies of the policy of the Ukrainian state concerning the national minorities were revealed. The features of foreign policy influence on ethno-national policy of Ukraine are shown. An attempt to find ways of solving ethnic conflicts.*

**Keywords:** Ukraine, national minorities, politicization, deportation, return, rehabilitation, ethno-politics, power, diplomacy.

Одержано 17.05.2017

УДК 327.8(470+571):323.15(477)«199»

*Коцур Леся*

*(Переяслав-Хмельницький)*

#### ТАКТИКА ПОСИЛЕННЯ РОСІЙСЬКОГО ВПЛИВУ НА ЕТНОНАЦІОНАЛЬНУ СФЕРУ УКРАЇНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1990-Х РР.

*Розглянуто тактику посилення російського впливу на території України у другій половині 1990-х рр. через гуманітарну й етнонаціональну сферу. Визначено основні напрямки політичного тиску з боку РФ. Особливу увагу приділено основним напрямкам діяльності російської національної меншини в Україні та її взаємокоординації з урядовими структурами РФ, а також місця і ролі російської мови в цьому процесі.*

**Ключові слова:** Україна, Російська Федерація, політичний тиск, російська мова, національні меншини, етнонаціональна сфера, гуманітарна політика, русифікація, захист «співвітчизників» за кордоном.

Розпад СРСР та утворення на його ґрунті суверенних держав не похитнули геополітичних амбіцій Кремля. Поступово Російська Федерація не лише продовжила зберігати свій вплив на пострадянському просторі, а й посилювала його за допомогою як традиційних, так і нетрадиційних (гібридних) методів.

Вже в перше десятиліття незалежності вітчизняними науковцями було започатковано вивчення проблеми двосторонніх українсько-російських відносин. Окремі дослідники, зокрема такі як С.В. Кульчицький, С.В. Віднянський, А.Ю. Мартинов, В.М. Литвин, О.Г. Аркуша, В.Ф. Верстюк, О.А. Удод, Т.С. Шульга та інші, у своїх аналітичних розвідках намагалися ґрунтовно висвітлити усю складність російсько-українських відносин, які тим чи іншим чином